

تحلیلی بر معیارهای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

علی شمس الدینی* - دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

داود جمینی - استادیار گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران (پژوهشگر پاره وقت پژوهشکده کردستان شناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران).

رامین آتش بهار - دانشجوی گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۵ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۵ بهمن ۱۴۰۲

چکیده

مقدمه: علی‌رغم اهمیت مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری در حفاظت از محیط‌زیست و توسعه پایدار جوامع عشایری، در زمینه معیارها و زیرمعیارهای شناسایی اکوکمپ‌ها مطالعات اندکی صورت گرفته است. از این‌رو پژوهش حاضر می‌تواند مبنایی برای مطالعات مرتبط با مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری در ایران باشد.

هدف پژوهش: هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و تبیین معیارها و زیرمعیارهای کلیدی برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری در ایران است.

روش‌شناسی تحقیق: پژوهش حاضر با رویکرد سیستماتیک (مطالعه اسناد و مقالات مرتبط با موضوع مورد مطالعه) انجام گرفته است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو مد نظر در پژوهش حاضر، زیست‌بوم‌های عشایری در ایران است که جامعه عشایری از ادوار گذشته تاکنون در آن‌ها ساکن هستند.

یافته‌ها و بحث: برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری شش معیار توپوگرافی، لیتولوژی، هیدرولوژی، زیست محیطی، اقلیمی و انسانی ارائه شد که در مجموع ۲۲ زیر معیار (ارتفاع، شیب، جهت شیب، تابش سالانه خورشید، زمین‌شناسی، فاصله از گسل، تراکم گسل، فاصله از زمین لغزش، فاصله از رودخانه، تراکم رودخانه، فاصله از نقاط سیل‌خیز، تراکم نقاط سیل‌خیز، فاصله از مناطق حفاظت شده، فاصله از محل دفن پسماند و سایر منابع آلاینده، متوسط دمای سالیانه، متوسط بارش سالیانه، کاربری اراضی، فاصله از جاده، فاصله از شهر، فاصله از روستا، فاصله از ایل‌راه و فاصله از محل اسکان موقت عشایر) را شامل می‌شوند.

نتایج: با توجه به وسعت زیاد قلمرو جامعه عشایری ایران، انتخاب معیارها و زیرمعیارها مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری نسبی بوده و متناسب با محدوده‌های مورد بررسی، اهمیت آن‌ها متفاوت است.

کلیدواژه‌ها: جامعه عشایر، اکوکمپ‌های گردشگری، مکانیابی، ایران.

مقدمه

زندگی عشایری و شیوه کوچ‌نشینی به عنوان اولین نظام اجتماعی جامعه بشری، نقش به‌سزایی را در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها داشته‌اند (آنامرادنژاد، ۱۳۹۰: ۳۸). در ایران نیز جامعه عشایری نقش مهمی در فعالیتهای اقتصادی و تولیدی دارد. در اختیار داشتن ۲۸ درصد از دام سبک، تولید ۲۰ درصد از گوشت قرمز، مالکیت ۵۶۰ هزار هکتار از راضی کشاورزی (آبی و دیم)، تولید ۳۵ درصد از صنایع دستی کشور که بیشتر جنبه میراث فرهنگی و هویتی دارند و به ویژه استقرار در ۹۶۳ هزار کیلومترمربع از فضای جغرافیایی کشور بخشی از ظرفیت‌های جامعه عشایری ایران به حساب می‌آید (رضایی، ۱۳۹۸: ۳-۲). با این وجود جامعه عشایری در مقایسه با جامعه شهری و روستایی با چالش‌های و محرومیت‌های متعددی مواجه هستند به گونه‌ای که شیوه زندگی کوچ‌نشینی را به سمت اضمحلال و افول سوق می‌دهد. کاهش جمعیت عشایر کشور طی دهه‌های اخیر، موید این مطلب است (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۴). برای برون رفت از این چالش‌ها و مشکلات، محققان بر این مهم اتفاق نظر دارند که برای حفاظت و نگهداری این شیوه زندگی تاریخی و جذاب و ارتقای سطح سلامت روح و جسم جامعه عشایری، تدارک برنامه‌های کاربردی ضرورت دارد و باید مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه قرار گیرد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۹). یکی از کاربردی‌ترین اقدامات برای کمک به پایداری جامعه عشایری، ترویج و توسعه گردشگری است (شهادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۴). گردشگری در قرن حاضر در زمینه رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است و آثار اقتصادی آن در اکثر کشورهای دنیا به وضوح قابل مشاهده است (Mallick et al, 2020: 185) و از آن به عنوان عامل رشد اقتصادی یاد می‌کنند (Silva et al, 2018: 101). همچنین گردشگری به‌عنوان یک منبع مالی جدید، وضعیت اقتصادی مردم را بهبود داده و به‌عنوان منبعی برای زدودن فقر، افزایش اشتغال‌زایی مطرح است (Sebele, 2010: 138; Lee & Chang, 2008: 181) و علاوه بر کمک مستقیم به تولید ناخالص داخلی، در تقویت و توسعه صلح، رفاه، روابط ملی و بین‌المللی و به طور کلی توسعه پایدار موثر است (Mallick et al, 2020: 185). در میان انواع مختلف گردشگری، اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی، ارزشمندترین نوع آن است که دولت‌ها به دنبال توسعه آن هستند؛ زیرا با حداقل سرمایه‌گذاری و استفاده پایدار از پتانسیل گردشگری طبیعی، منافع اقتصادی - اجتماعی قابل توجهی به همراه دارد و ابزاری برای حفاظت از طبیعت و توسعه پایدار محلی است (AdrianaTisca et al, 2016: 428). این نوع گردشگری با رویکردی پایدار از میراث طبیعی و فرهنگی استفاده می‌کند و ضمن تشویق به حفاظت از میراث محلی، منافع قابل توجهی را برای جامعه میزبان به همراه دارد (Quezada-Sarmiento et al, 2018: 2). در چند سال گذشته گردشگری عشایری به‌عنوان یکی از زیرشاخه‌های اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی در جهان مطرح گردیده است (شهادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۴) و در ایران به صورت فزاینده‌ای مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی قرار گرفته است (زرعی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲). گردشگری عشایری مبتنی بر مسافرت‌های توأم با خرید محصولات محلی، برداشتهای فرهنگی، معنوی، دیدار و مطالعه جاذبه‌های طبیعی و بهره‌گیری و لذت‌جویی از پدیده‌های متنوع است و اثرات مخرب حداقلی بر طبیعی وارد نموده و به صورت مستقیم و غیرمستقیم از طریق اشتغال‌زایی و تأمین درآمد برای اهالی محلی، باعث حفظ میراث طبیعی و زیست‌محیطی آن منطقه می‌گردد (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۵) و با فراهم نمودن زمینه تولید و عرضه صنایع دستی و تولیدات جامعه عشایری، در توانمندسازی زنان به عنوان بخش کلیدی جامعه عشایر موثر است (میرواحدی و اسفندیاری بیات، ۱۳۹۵: ۶۳). با توجه جایگاه ویژه گردشگری در توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی جامعه عشایری، توسعه و ترویج گردشگری عشایری در میان این بخش از جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد یکی از راهکارهای گسترش گردشگری عشایری، شناسایی استعدادها و مناطق عشایری به‌منظور ایجاد اکوکمپ‌های^۱ گردشگری و همچنین برنامه‌ریزی دقیق برای امکان‌سنجی و مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری است که نقش موثری را در جذب بازدیدکنندگان ایفا می‌نماید (شهادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۴). اکوکمپ‌های گردشگری به عنوان یک فعالیت گردشگری طبیعت‌گرا و ابزاری برای توسعه اقتصادی و رفاه جامعه محلی (Palmer and Chuamuangphan, 2018: 2) علاوه بر سازگاری با محیط زیست و حفاظت از آن، در توسعه آگاهی و اخلاق زیست‌محیطی موثر بوده و از آن به عنوان گردشگری سبز^۲ نیز یاد می‌شود (Surjanti et al, 2020: 2).

ایران از ادوار گذشته تاکنون به واسطه موقعیت استراتژیک، منابع طبیعی غنی، فرهنگ و تمدن تاریخی، تنوع اقلیمی، قومی و جغرافیایی و غیره جمعیت قابل توجهی از جامعه عشایر را در خود جای داده است. بر اساس نتایج آخرین برآوردهای در سال ۱۴۰۰، جمعیت جامعه عشایر ایران ۱۱۱۵۰۴۱ نفر (۵۹۱۷۹۵ نفر مرد و ۵۲۳۲۴۶ نفر زن) است که در قالب ۲۵۱۶۲۴ خانوار در مناطق عشایری ایران ساکن هستند. سهم

جامعه عشایر از کل جمعیت کشورمان حدود ۱/۴ درصد است. جامعه عشایری ایران در بخش‌های مختلف در شکوفایی اقتصاد کشور نقش کلیدی را ایفا می‌نمایند (سازمان امور عشایر ایران، ۱۴۰۰). جامعه عشایر ایران علاوه بر این، در تولید فراورده‌های دامی، صنایع دستی، پرورش گیاهان دارویی و غیره نقش کلیدی و مهمی را در تولیدات مختلف از مواد اولیه مورد نیاز جوامع شهری و روستایی ایفا می‌نمایند. با توجه به مزایا و منافع متعددی که به صورت عمومی برای گردشگری و به صورت اختصاصی برای گردشگری عشایری ذکر شده است، بدون تردید مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری در راستای حفاظت از این میراث کهن جامعه عشایری و رونق بیشتر فعالیت‌های آن‌ها، از جایگاه و اهمیت قابل توجهی برخوردار است. همچنین به‌واسطه این فرایند مطالعاتی، ضمن تقویت بنیان مادی و معنوی جامعه عشایری از طریق تبلیغات موثر و برقراری تعامل میان گردشگران و جامعه عشایر، می‌توان ضمن مطرح کردن کشورمان به‌عنوان یکی از قطب‌های گردشگری عشایری در خاورمیانه و جهان و همچنین معرفی میراث فرهنگی و تاریخی کهن عشایر در عرصه‌های منطقه‌ای، ملی و حتی فراملی، فرصت‌های شغلی و درآمدی متعددی را برای سایر اقشار جامعه به ویژه جامعه عشایر متصور گردید. بنابراین در راستای توسعه گردشگری در جامعه عشایر کشورمان که امروزه با چالش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی متعددی مواجه هستند، احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری ابزاری مفید در راستای توسعه پایدار قشر تلاشگر عشایر است و این مهم در گرو مطالعات مرتبط با مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری است. از این رو با توجه به مطالب عنوان شده مسأله اساسی پژوهش حاضر عبارت است از: مهم‌ترین معیارهای مناطق عشایری به منظور احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری کدامند؟

با استناد به سوال اصلی پژوهش، در این بخش سعی شده مفاهیم کلیدی مرتبط با موضوع مورد مطالعه تشریح شوند.

گردشگری

در دنیا گردشگری دارای سابقه و تاریخچه بسیار طولانی است و به واسطه اهمیت آن، تعاریف متفاوتی از آن ارائه شده است. سازمان جهانی گردشگری که کلیدی‌ترین سازمان فعال در این زمینه است تعریف زیر را از گردشگری ارائه نموده است: فعالیتی است که افراد برای مدت کمتر از یک سال به محلی بیرون از محیط زندگی عادی‌شان مسافرت نموده و به‌منظور گذراندن اوقات فراغت، تجارت و اهداف دیگر در آنجا اقامت می‌کنند (UNWTO, 2017).

گردشگری عشایری

گردشگری به‌عنوان راهبردی برای توسعه نواحی عشایری، تفکر نسبتاً جدیدی است که سیاست‌گذاران به اهمیت آن پی برده و از آن برای توسعه متوازن منطقه، ایجاد درآمد و اشتغال و ... با استفاده از جذب گردشگران مخصوصاً گردشگران بین‌المللی استفاده می‌نمایند (نعمتی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱). گردشگری عشایری در چند سال گذشته به عنوان یکی از زیرشاخه‌های اکوتوریسم در جهان مطرح گردیده است (شهدادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۴) و گردشگری عشایری به عنوان یکی از جدیدترین زیرشاخه‌های گردشگری در ایران به صورت فزاینده مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی قرار گرفته است (زارعی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲). با توجه به اهمیت گردشگری عشایری در توسعه جامعه عشایر، تاکنون تعاریف مختلفی از این مفهوم نسبتاً جدید ارائه شده است که در ادامه به چند مورد از آن‌ها اشاره شده است: گردشگری عشایری سفری است مسئولانه به محیط طبیعی که حافظ محیط‌زیست بوده و باعث بهبود کیفیت زندگی بهره‌برداران می‌شود و حداقل آسیب را به مراتع و فرهنگ منطقه وارد می‌کند (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۵). گردشگری عشایری شامل هر نوع فعالیت تفریحی و گذران اوقات فراقت است با دریافت خدماتی از قبیل غذا، محل اقامت و محصولات محلی از ساکنان محلی در مکانی که از نظر قوانین مقررات جاری کشور یا از نظر ماهیت اقتصادی و فرهنگی محسوب می‌شود (محمودی کرمجوان و رفیعیان، ۱۴۰۰: ۵۵). گردشگری عشایری نوعی گردشگری است که در محیط‌های وابسته به قلمرو کوچندگی عشایر انجام می‌شود و بازدید از جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی مرتبط با زندگی عشایری و جاذبه‌های طبیعی موجود در منطقه بیلاقی قشلاقی عشایر مد نظر گردشگر است. بر اساس تعریفی دیگر، گردشگری عشایری، به هرگونه سفر یا گردش در پهنه جغرافیایی قلمرو زیستی جامعه عشایری، به‌منظور بهره‌گیری گردشگر از جاذبه‌های طبیعی و آشنایی با خصایص فرهنگی این قشر، اطلاق می‌گردد. به‌عبارتی دیگر گردشگری عشایری تلفیقی از اکوتوریسم و گردشگری فرهنگی است و در واقع از هر دوی این مفاهیم بهره می‌گیرد (میرواحدی و اسفندیاری بیات، ۱۳۹۵: ۶۵-۶۳).

اکوکمپ و اکوکمپ گردشگری عشایری

با توجه به ویژگی صنعت گردشگری که اساساً تقاضا محور است و سلیقه و دیدگاه مشتری بر رونق جاذبه‌ها و امکانات پیشینی شده می‌افزاید؛ بنابراین ضروری است تا برنامه‌ریزی‌ها هر چه بیشتر به نیازها و تقاضاهای گردشگران نزدیک گردد، زیرا جاذبه و امکاناتی که متناسب با نیاز گردشگر نباشد در عمل به سرمایه‌گذاری راکد و زیان‌ده تبدیل می‌گردد و دچار اثر فزاینده تبلیغاتی منفی می‌شود (داوری و گندمکار، ۱۳۹۶: ۲). به دنبال کسب منافع بیشتر از پدیده گردشگری و همچنین تخریب محیط زیست، ایده طراحی اکوکمپ‌ها، که در زمره اقامتگاه‌های سبز قرار دارند، بر مبنای اصول پایداری اکوتوریسم و توسعه پایدار مطرح شده است (احمدی اصل و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۲).

کمپینگ معمولاً به عنوان یک فعالیت تفریحی در فضای باز تعریف می‌شود که در آن افراد یک یا چند شب را در چادر، کابین یا سایر ساختارهای بدوی می‌گذرانند و از طبیعت لذت می‌برند. استفاده از پیشوند "Eco" در اصطلاح اکوکمپینگ حاکی از آن است که در این شکل خاص کمپینگ، از محیط‌زیست مراقبت و حفاظت بیشتری به عمل آید. اکوکمپ‌های گردشگری معمولاً در مکان‌های کوچک از جمله مکان‌های روستایی که دسترسی به آن‌ها سخت‌تر است، انجام می‌گیرد (Winchester, 2012: 1). به عبارتی دیگر، کمپینگ‌ها محدوده نسبتاً وسیعی از فضاهای باز تلقی می‌شوند که یک فرد، خانواده، گروه و یا حتی یک واحد نظامی ممکن است در آنجا اقامت کنند و فضاهای متنوعی را در برمی‌گیرد. کمپینگ‌ها با توجه به محل قرارگیری، انواع مختلفی از قبیل کمپینگ‌های جنگلی، ساحلی، کوهستانی و غیره را شامل می‌شوند که مجموعه‌ای از خدمات اقامتی، پذیرایی، بهداشتی، اورژانسی، تفریحی و گردشگری همراه با تأسیسات و تجهیزات، خدمات بانکی، مخابرات و غیره را با مدیریت متمرکز و کنترل و نظارت‌های لازم برای گردشگران در سطوح و عملکردهای مختلف ارائه می‌دهند. در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که اکوکمپ یکی از تأسیسات رفاهی مورد نیاز گردشگران است که با ارائه خدمات و زیرساخت‌های لازم و هماهنگ با محیط زیست منطقه، توجه بسیاری از گردشگران را برای گذران اوقات فراغت به خود جلب می‌کند و به مقصد گردشگری مبدل شده‌اند (احمدی اصل و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۳-۴۲).

واژه اکوکمپ معادل Ecological Camp است و به معنای کمپ زیست‌محیطی است و نوعی کمپ یا اقامتگاه است که بیشترین هماهنگی را از نظر طبیعی، فرهنگی و اجتماعی با محیط اطراف دارد و در ساخت و بهره‌برداری با روش‌های پایدار ایجاد می‌شود. طراحی ساختار آن‌ها به گونه‌ای است که اثرات منفی زیست‌محیطی را کاهش می‌دهد، مواردی از قبیل: کاهش در میزان تولید دی اکسید کربن، تأمین انرژی مورد نیاز از انرژی پاک به عنوان انرژی سبز، مدیریت پسماندها، آموزش و مشارکت فعال و موثر در حفاظت از طبیعت، پوشش‌های گیاهی و گونه‌های جانوری منطقه و غیره در طراحی و اجرای آن‌ها در نظر گرفته می‌شود. در اکوکمپ بازدیدکننده در طبیعت غوطه‌ور شده و هماهنگ با ریتم آن، از مکان، زمان و مشغله‌های زندگی مدرن دور می‌شود. از اهداف اولیه اکوکمپ، آموزش به شرکت‌کنندگان از طریق درک و احترام به طبیعت مقصد است (احمدی اصل و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۳). اکوکمپ‌ها، فضاهایی هستند که هیچ تأثیر منفی در محیط ندارد. به گونه‌ای که حتی در مرحله ساخت کمپ، تا جایی که ممکن است تمامی فعالیت‌ها با دست انجام می‌شود نه ماشین‌آلات. چراکه استفاده از ماشین‌آلات منجر به استفاده از سوخت‌های فسیلی و آسیب بیشتر به زمین می‌شود (Browne, 2020: 1). امروزه اکوکمپ‌ها نقش مهمی در توسعه فعالیت‌های گردشگری ایفاء می‌کنند. نقش اکوکمپ‌ها در صنعت گردشگری حداقل در سه سطح، اقتصاد گردشگری، توزیع و پراکنش گردشگر در نقاط مختلف و ارائه فضاهای کالبدی مناسب به صورت ترکیب فضاهای سر بسته و روباز که چشم‌انداز دائمی مناسبی برای گردشگر ایجاد می‌نماید، بروز می‌کند (داوری و گندمکار، ۱۳۹۶: ۲). با توجه به اینکه گردشگری عشایری به عنوان یکی از بزرگترین جاذبه‌های گردشگری عصر تکنولوژی (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۵)، نوعی گردشگری است که در محیط‌های وابسته به قلمرو کوچ‌چندگی عشایر انجام می‌شود و بازدید از جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی مرتبط با زندگی عشایری و جاذبه‌های طبیعی موجود در منطقه بیلاقی و قشلاقی عشایر مد نظر گردشگر است (میرواحدی و اسفندیاری بیات، ۱۳۹۵: ۶۳)، بنابراین احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری رویکردی جدید است که در سال‌های اخیر مطرح شده است و می‌تواند در راستای حفاظت از میراث کهن جامعه عشایر و زیست بوم آن‌ها، ابزاری کلیدی برای توسعه پایدار آن‌ها نیز باشد. احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری، یک سازه یا نوعی از خدمات زیرساختی در راستای توسعه گردشگری در مناطق عشایری است که با استفاده از روش‌ها و معیارهای مختلفی شناسایی می‌شوند. در صورتی که شناسایی محل و طراحی آن‌ها بر اساس مطالعات دقیق و برنامه‌ریزی صورت نگیرد، آسیب‌های جدی را برای مقاصد گردشگری عشایری به همراه دارد (صیدایی و صادقی، ۱۴۰۲: ۲۸).

مکان‌یابی نواحی مستعد گردشگری و اکوکمپ‌های گردشگری عشایری

در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین معضلاتی که کشور ما در زمینه گردشگری و جذب گردشگر با آن مواجه است، نبود تأسیسات اقامتی و خدمات‌رسانی به گردشگران است. تنوع اقامتگاه‌ها در یک منطقه چه از لحاظ کیفیت و چه از لحاظ قیمت باعث می‌شود که به خواسته‌های مختلف مسافران گوناگون واکنش‌های مثبت نشان دهد و موجب جذب گروه‌های بیشتر شود، این در حالی است که در کشور ما عمده محل‌های اقامت مسافران فاقد تنوع لازم هستند و به تعدادی هتل و مسافرخانه محدود می‌شود. با توجه به اینکه گردشگران با سطوح و انگیزه‌های متفاوتی سفر می‌کنند، مجبورند همه از یک نوع یا تعداد محدودی از انواع مختلف اقامتگاه استفاده کنند (برقی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۶). به همین دلیل شناسایی نواحی مناسب برای توسعه گردشگری در قالب مکانیابی نواحی مستعد گردشگری و همچنین اقامتگاه‌های گردشگری از مباحث مهم برنامه‌ریزان گردشگری است. مکان‌یابی فرایندی است که از طریق آن می‌توان بر اساس شرایط تعیین شده برای یک کاربری مشخص و با در نظر گرفتن منابع و امکانات موجود، مناسب‌ترین مکان را انتخاب کرد. شاخص‌های مورد استفاده در مکان‌یابی با توجه به نوع کاربرد و هدف، متفاوت هستند. با این وجود همه شاخص‌ها و معیار در جهت انتخاب مکان مناسب، هم‌جهت می‌شوند (احمدی اصل و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۳). مکان‌یابی صحیح و بهینه کاربری‌های مختلف زمین با استفاده از ابزار، تکنیک‌ها، و مدل‌های علمی و متناسب با اصول و قواعد برنامه‌ریزی می‌تواند در حل مسائل کاربری زمین، کارآمد و مؤثر باشد، زیرا نادیده گرفتن استعداد طبیعی سرزمین و توان اقتصادی - اجتماعی در فرایند بهره‌برداری و بهره‌وری از این مناطق با توجه به گسترش شتابان گردشگری طبیعت در مناطق مختلف و آسیب‌پذیری بالقوه آن‌ها، موجب صدمات جبران‌ناپذیری خواهد شد. از این رو، برای جلوگیری از ضایع شدن سرزمین، باید بخش‌هایی از فضاهای مستعد گردشگری برای کاربری‌هایی مانند اکوکمپ‌های گردشگری در نظر گرفته شود که ویژگی‌های طبیعی و گردشگری منطقه را نمایان می‌کند و سپس این ویژگی‌ها با عوامل اقتصادی اجتماعی منطقه تطبیق داده شود (طاهری بجگان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۷).

به‌طور کلی وجود منابع بالقوه و بالفعل جامعه عشایری مانند اصالت فرهنگی و آداب و رسوم و سنت‌های غنی، شیوه زندگی، جذابیت بی حد و حصر طبیعت محل زندگی جامعه عشایر و غیره، نیازمند فرصتی برای شکوفا شدن و به بار نشستن است که گردشگری عشایری به صوت عام و احداث اکوکمپ‌های گردشگری به صورت خاص، با راه‌آورددهای ویژه خود می‌تواند تا حدود زیادی این فرصت را فراهم نماید (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۵). بررسی‌ها نشان می‌دهد با اتکا به رویکرد آمایش سرزمین، یکی از مهم‌ترین اقدامات در راستای احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری، معرفی شاخص‌های و معیارهای اثرگذار در مکانیابی این فضاهای گردشگری در مناطق عشایری است (شهدادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۵).

با توجه به انجام مطالعات محدود در خصوص اکوکمپ‌های گردشگری عشایری و علی‌الخصوص در زمینه مکانیابی آن‌ها، در این مطالعه سعی شده است معیارها و زیرمعیارهای کلیدی موثر بر مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری شناسایی و معرفی شوند. از این‌رو مطالعه حاضر می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای سایر پژوهش‌های آتی در خصوص مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری مورد استفاده محققان در زمینه موضوع مورد مطالعه باشد.

روشن پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد سیستماتیک (مطالعه اسناد و مقالات مرتبط با موضوع مورد مطالعه) با هدف اصلی شناسایی و ارائه معیارهای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری انجام گرفته است و می‌توان آن را در زمره پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی قلمداد نمود. به طور کلی فرایند انجام پژوهش به این صورت بوده است که در بخش‌های مقدمه و مرور منابع، ضمن ارائه توضیحاتی در خصوص اهمیت جامعه عشایری در توسعه کشور، مفاهیم مرتبط با گردشگری، گردشگری عشایر، اکوکمپ‌های گردشگری عشایر تشریح شده است. در بخش اصلی پژوهش با وجود اینکه مطالعات اندک و انگشت‌شماری در زمینه موضوع مورد بررسی انجام گرفته است، سعی گردید معیارها و زیر معیارهای کلیدی مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ارائه شوند و توضیحات مرتبط با هر یک ارائه شود. لازم به ذکر است در تحلیل شیوه بکارگیری معیارها در مکانیابی اکوکمپ گردشگری، تأکید پژوهشگران بر واقعیات عینی جامعه عشایری بوده است و با توجه به شرایط متنوع جغرافیایی و همچنین مساحت گسترده کشورمان، جزئیات این معیارها به صورت نسبی بوده است و ممکن است متناسب با نظرات محققان و شرایط طبیعی و انسانی حاکم بر مناطق مختلف، تغییراتی در آن‌ها اعمال گردد.

یافته‌ها و بحث

با توجه به اثرگذاری عوامل مختلف در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، در ادامه معیارهای اصلی و زیرمعیارهای مربوط به هر یک از آن‌ها معرفی و توضیح داده شده‌اند.

الف) معیار توپوگرافی

۱- **ارتفاع:** ارتفاع از عوامل کلیدی در مطالعات جغرافیایی است. متناسب با موقعیت جغرافیایی یک مکان و همچنین بازه زمانی مد نظر در فصول مختلف، ارتفاع می‌تواند به صورت نسبی در مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری اثرگذار باشد. در مناطق با عرض جغرافیایی پایین مانند استان‌های بوشهر، فارس، سیستان و بلوچستان، افزایش ارتفاع می‌تواند در تعدل شرایط دمایی موثر باشد و در مجموع افزایش ارتفاع می‌تواند عامل مثبتی در مکانیابی اکوکمپ‌ها باشد. در نواحی کوهستانی کشور افزایش ارتفاع تا حدی می‌تواند در مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری مثبت عمل نماید. همچنین با توجه به شرایط متفاوت اقلیمی حاکم بر کشور، در فصول مختلف سال، عامل ارتفاع می‌تواند اثرات متفاوتی را بر مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری ایفا نماید. در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که عامل ارتفاع یک متغیر نسبی در مناطق مختلف جغرافیایی جهت مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری است. در مطالعات (صیدایی و صادقی، ۱۴۰۲) و (محمودی و بیشمی، ۱۴۰۰) از ارتفاع به‌عنوان یک عامل موثر در مکانیابی اکوکمپ‌ها یاد شده است.

به طور کلی در ایران و به ویژه در مناطق کوهستانی که اغلب جوامع عشایر حضور پررنگ‌تری دارند و همچنین اختلاف قابل توجه عامل ارتفاع میان مناطق مختلف، می‌توان این عامل را در پنج طبقه (امتیاز ۱ تا ۵) دسته بندی نمود که به شرح زیر است (جدول ۱):
ارتفاع ۰ تا ۱۰۰۰ متر از سطح دریا: در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ارتفاع ۰ تا ۱۰۰۰ کمترین اهمیت را دارد و می‌توان امتیاز ۱ را برای آن در نظر گرفت.

ارتفاع ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر از سطح دریا: در مقایسه با سایر گروه‌های ارتفاعی، برای طبقه ارتفاعی ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر از سطح دریا می‌توان امتیاز ۲ را در نظر گرفت.

ارتفاع ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ متر از سطح دریا: این طبقه ارتفاعی در مقایسه با سایر طبقات، مناسب‌ترین طبقه مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است و با امتیاز ۵، بیشترین اهمیت را به خود اختصاص می‌دهد.

ارتفاع ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ متر از سطح دریا: با توجه به شرایط جغرافیایی حاکم بر کشور و در نظر گرفتن پارامترهای مختلف از جمله دسترسی و ...، برای این طبقه ارتفاعی می‌توان امتیاز ۴ را در نظر گرفت.

ارتفاع بیشتر از ۲۵۰۰ متر از سطح دریا: همان‌طور که عنوان گردید در خصوص مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، باید عوامل مختلف را در نظر گرفت. با توجه به محدودیت‌های ارتفاعات زیاد به ویژه در زمینه دسترسی و تخصیص خدمات و امکانات به آن‌ها و همچنین شرایط آب و هوایی نامساعد در ارتفاعات بالا در کنار جذابیت‌های متعدد آن، برای این طبقه ارتفاعی در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، اهمیت متوسط و امتیاز ۳ پیشنهاد می‌گردد.

جدول ۱. جزئیات معیار ارتفاع در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

معیار	زیرمعیار	وزن
ارتفاع	۰-۱۰۰۰	۱
	۱۰۰۰-۱۵۰۰	۲
	۱۵۰۰-۲۰۰۰	۵
	۲۰۰۰-۲۵۰۰	۴
	بیشتر از ۲۵۰۰	۳

۲- **شیب:** شیب یک معیار کلیدی توپوگرافی در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است. دامنه نوسان شیب در مناطق مختلف عشایری متفاوت است و می‌تواند از صفر درجه / درصد تا بیشتر از ۷۰ درجه / درصد متغیر باشد. در مجموع با توجه به شرایط جغرافیایی حاکم بر کشورمان و رعایت اصول معماری، شیب‌ها کم به منظر شرایط مناسب و شیب‌های زیاد به منزله شرایط نامناسب برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری هستند. به عبارتی دیگر هرچه شیب منطقه کم تر باشد وزن بیشتر و شیب‌های زیاد وزن کمتری را به خود اختصاص

خواهند داد. زیرا در شیب‌های زیاد احتمال مخاطرات محیطی مانند حرکات دامنه‌ای بیشتر است و همچنین در شیب‌های زیاد ایجاد شبکه‌های ارتباطی و... با مشکلات متعددی مواجه خواهد شد. با توجه به مطالب عنوان شده برای شیب‌های: ۰ تا ۵ درجه بیشترین اهمیت (امتیاز ۵) در نظر گرفته می‌شود، شیب ۵ تا ۱۰ درجه، امتیاز ۴؛ ۱۰ تا ۱۵ درجه، امتیاز ۳، ۱۵ تا ۲۰ درجه، امتیاز ۲ و برای شیب‌های بیشتر از ۲۰ درجه، امتیاز ۱ پیشنهاد می‌شود (جدول ۲). لازم به ذکر است که (صیدایی و صادقی، ۱۴۰۲) و (محمودی و بیشمی، ۱۴۰۰) از معیار شیب به‌عنوان یک عامل موثر در مکانیابی اکوکمپ‌ها یاد کرده‌اند.

جدول ۲. جزئیات معیار شیب در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

وزن	زیرمعیار (درجه)	معیار
۱	۰-۵	شیب
۲	۵-۱۰	
۳	۱۰-۱۵	
۴	۱۵-۲۰	
۵	بیشتر از ۲۰	

۳- جهت شیب: جهت شیب از دیگر معیارهای موثر در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است. این معیار وابستگی زیادی به موقعیت جغرافیایی محدوده مطالعاتی دارد و یکی عامل نسبی است. به این مفهوم که در مناطق مختلف جهت شیب‌های مختلف می‌توانند نقش مثبت و یا حتی منفی در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ایفا نمایند. به طور کلی چند نکته اساسی را در خصوص این معیار می‌توان عنوان نمود. اول اینکه جهت شیب محل احداث اکوکمپ گردشگری عشایری بهتر است به سمت زاویه تابش خورشید (آفتاب‌گیر) باشد. زیرا آفتاب‌گیر بودن می‌تواند مزایای متعددی از جمله صرفه جویی در مصرف انرژی، فراهم کردن تجهیز اکوکمپ به پنل‌های خورشیدی، روشنایی بیشتر، تسریع زمان ذوب یخ و برف و ... را برای اکوکمپ‌ها به همراه داشته باشد. دوم اینکه جهت شیب محل احداث اکوکمپ گردشگری عشایری به سمت بادهای غالب نباشد. زیرا وقوع طوفان‌های مکرر و مداوم می‌تواند یکی عامل منفی برای احداث اکوکمپ گردشگری عشایری باشد. از این رو متناسب با محدوده مطالعاتی، اولویت با فضاهایی است که بیشتر آفتاب‌گیر بوده و در جهت باد غالب نباشند و یک قاعده کلی را برای این معیار نمی‌توان پیشنهاد داد. بنابراین مطلوب است محققان شرایط محدوده مطالعاتی را متناسب با مطالب فوق در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری در نظر بگیرند.

۴- تابش سالانه خورشید: جذب انرژی ناشی از تابش سالانه خورشید به عنوان یک انرژی تجدیدپذیر و پاک، از دیگر معیارهای کلیدی در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است. جذب سالانه مقدار بیشتری از تابش خورشید به منزله اهمیت بیشتر آن مکان جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است و برعکس. یک فضای عشایری مد نظر جهت احداث اکوکمپ گردشگری عشایری هرچه قدر میزان بیشتر از تابش سالانه خورشید را به خود اختصاص دهد، دارای مزایای متعددی از جمله روشنایی بیشتر محل اکوکمپ، صرفه‌جویی در مصرف انرژی به ویژه در فصول سرد، امکان تجهیز اکوکمپ به پنل‌های خورشیدی، تسریع آب شدن برف و یخ در سطح محدوده‌های مورد بررسی و ... است. لازم به ذکر است با توجه به گستره جغرافیایی وسیع کشورمان و همچنین استقرار جامعه عشایری در مناطق بیابانی و قشلاقی، در وزن دهی به مقدار تابش سالانه خورشید، بهتر است شرایط جغرافیایی محدوده مورد مطالعه در نظر گرفته شود.

(ب) معیار لیتولوژی

۱- زمین‌شناسی: از دیگر معیارهای موثر در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، زمین‌شناسی است. با استناد به مطالعه (پیروان و شریعت جعفری، ۱۳۹۲) در خصوص طبقه‌بندی و اهمیت سنگ‌های آذرین، دگرگونی و رسوبی، در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری طبقه‌بندی زیر را می‌توان ارائه نمود (جدول ۳):

سنگ‌های سخت و مقاوم: در این گروه سنگ‌هایی مانند دیاباز، بازالت متراکم، آپلیت، دلریت، اکلوژیت، متاکوارتزیت، کوارتزیت، چرت، بازالت، گابرو، کوارتز پرفیری، پریدوتیت، میگماتیت، مرمر، گنیس متراکم (دانه‌ای و چشمی)، گرانولیت، آمفیبولیت، رادیولریت، دیاتومیت، ماسه سنگ سیلیسی بسیار سخت و ...، که دارای بیشترین سختی و مقاومت هستند، بیشترین اهمیت را دارند و امتیاز ۵ را به خود اختصاص می‌دهند.

سنگ‌های مقاوم: در این طبقه سنگ‌هایی مانند همچون آندزیت، گرانیت، دیوریت، مونزونیت، سینیت، گرانودیوریت، داسیت، هورنفلس، گنیس نواری، دولومیت سخت، آهک‌های توده‌ای سخت ریزدانه، سنگ آهک بایوهرمال، کنگلومرا و برش سخت، آگلومرا، آرکوز (ماسه سنگ فلدسپاتیک) و ...، قرار دارند و با توجه به میزان سختی و مقاومت آن‌ها، امتیاز ۴ برای آن‌ها پیشنهاد می‌گردد.

سنگ‌های در سطح مقاوم تا متوسط: در این گروه سنگ‌هایی قرار می‌گیرند که به لحاظ مقاومت و سختی نسبت به دو سطح قبلی مقاومت کمتری را دارند. از جمله این سنگ‌ها می‌توان به ریولیت، ایگنمبریت، کالردمالنژ، توفیت، برش ولکانوکالستیک، سرپانتینیت، اسپیلیت، آهک‌های لایه‌ای، دولومیت لایه‌ای، ماسه سنگ با سیمان کربناته، کنگلومرا با سیمان آهکی، آگلومرا، برش با سیمان آهکی، توف، توف‌های شیشه‌ای، شیبست سبز، فیلیت، اسلیت، آهک‌های نازک الیه، تراورتن، شیل سخت، آهک مارنی ماسه‌ای، کنگلومرا با سختی متوسط و ...، اشاره کرد که امتیاز ۳ برای آن‌ها پیشنهاد می‌گردد.

سنگ‌های سطح متوسط تا ضعیف: سنگ‌هایی مانند پامیس، پونس، اسکوری، بازالت‌های قدیمی (ملافر)، سنگ‌های آتشفشانی قدیمی، میکاشیست، برش با سیمان سست، ماسه سنگ سست، کنگلومرای سست، سیلت سنگ، مارن آهکی و دریایی، شیل معمولی، رسوبات فلیشی، مادستون، میلونیت، برش‌های تکتونیک، مادستون گچی و نمکی، شیل سست، مارن تبخیری، گچ و انیدریت و ...، به لحاظ مقاومت و سختی در درجه اهمیت کمتری قرار دارند و برای آن‌ها امتیاز ۲ پیشنهاد می‌گردد.

سنگ‌های بسیار ضعیف و فوق‌العاده سست: شیل‌های زغالی ضعیف، گنبد نمکی، خاکستر آتشفشانی منفصل (تفرا)، لاپیلی، بمب و بلوک تازه و ...، در سطح فوق‌العاده ضعیف و سست به لحاظ مقاومت و سختی اهمیت بسیار کمی (امتیاز ۱) در ایجاد مکان یابی اکوکمپ گردشگری دارند.

جدول ۳. جزئیات معیار زمین‌شناسی در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

وزن	نمونه‌ها	زیرمعیار	معیار
۵	دیاباز، بازالت متراکم، آپلیت، دلریت، اکلوژیت، متاکوارتزیت، کوارتزیت، چرت، بازالت، گابرو، کوارتز پرفیری، پریدوتیت، میگماتیت، مرمر، گنیس متراکم (دانه‌ای و چشمی)، گرانولیت، آمفیبولیت، رادیولریت، دیاتومیت، ماسه سنگ سیلیسی بسیار سخت و غیره	سنگ‌های سخت و مقاوم	زمین‌شناسی
۴	همچون آندزیت، گرانیت، دیوریت، مونزونیت، سینیت، گرانودیوریت، داسیت، هورنفلس، گنیس نواری، دولومیت سخت، آهک‌های توده‌ای سخت ریزدانه، سنگ آهک بایوهرمال، کنگلومرا و برش سخت، آگلومرا، آرکوز (ماسه سنگ فلدسپاتیک) و غیره	سنگ‌های مقاوم	
۳	ریولیت، ایگنمبریت، کالردمالنژ، توفیت، برش ولکانوکالستیک، سرپانتینیت، اسپیلیت، آهک‌های لایه‌ای، دولومیت لایه‌ای، ماسه سنگ با سیمان کربناته، کنگلومرا با سیمان آهکی، آگلومرا، برش با سیمان آهکی، توف، توف‌های شیشه‌ای، شیبست سبز، فیلیت، اسلیت، آهک‌های نازک الیه، تراورتن، شیل سخت، آهک مارنی ماسه‌ای، کنگلومرا با سختی متوسط و غیره	سنگ‌های در سطح مقاوم تا متوسط	
۲	پامیس، پونس، اسکوری، بازالت‌های قدیمی (ملافر)، سنگ‌های آتشفشانی قدیمی، میکاشیست، برش با سیمان سست، ماسه سنگ سست، کنگلومرای سست، سیلت سنگ، مارن آهکی و دریایی، شیل معمولی، رسوبات فلیشی، مادستون، میلونیت، برش‌های تکتونیک، مادستون گچی و نمکی، شیل سست، مارن تبخیری، گچ و انیدریت و غیره	سنگ‌های سطح متوسط تا ضعیف	
۱	شیل‌های زغالی ضعیف، گنبد نمکی، خاکستر آتشفشانی منفصل (تفرا)، لاپیلی، بمب و بلوک تازه و غیره	سنگ‌های بسیار ضعیف و فوق‌العاده سست	

۲- فاصله از گسل: کشورمان از جمله کشورها مطرح در دنیا به لحاظ قرارگیری بر روی گسل‌های پرخطر است و به همین دلیل ایران یکی از پرمخاطره‌ترین کشورهای جهان به لحاظ احتمال وقوع زلزله است. به همین دلیل در استای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، یکی از معیارهای کلیدی فاصله از گسل است که در مطالعات (صیادی و صادقی، ۱۴۰۲) و (محمودی و بیشمی، ۱۴۰۰) مورد استفاده قرار گرفته است.

بنابراین در محدوده‌های مورد بررسی برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری هرچقدر فاصله از گسل بیشتر باشد اهمیت بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد و بر عکس فاصله کم از گسل، نشانگر خطر بیشتر و اهمیت کمتر فضای مورد بررسی در راستای مکانیابی اکوکمپ است. از آنجایی که به لحاظ معیار فاصله از گسل شرایط متفاوتی بر کشورمان حاکم است نمی‌توان قاعده کلی را برای این معیار ارائه داد و این معیار دارای وضعیت نسبی است و نظر محققان در این خصوص می‌تواند تعیین‌کننده باشد. از این رو اصل کلی این است که هرچه فاصله از گسل بیشتر باشد، اهمیت فضای مورد بررسی جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری شرایط بهتری دارد و برعکس.

۳- تراکم گسل: با توجه اهمیت معیار لیتولوژی در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، زیرمعیار تراکم گسل نیز از دیگر عوامل مد نظر می‌باشد. از این رو مناطقی که تراکم گسل کمتری دارند مکان‌های مناسبتری برای ایجاد اکوکمپ گردشگری عشایری می‌باشند و در نتیجه، تراکم گسل هرچه کمتر باشد اهمیت بیشتری به خود اختصاص می‌دهد و برعکس، تراکم گسل بیشتر، به منزله مخاطره‌آمیزی بیشتر است. به-طور کلی در خصوص این معیار نیز می‌توان چنین عنوان کرد که شرایط آن با معیار فاصله از گسل دارای شرایط نسبتاً همسانی است و قواعد حاکم بر این معیار، همانند معیار فاصله از گسل است.

۴- فاصله از زمین لغزش: زمین لغزش یکی از مخرب‌ترین مخاطرات طبیعی است که در پی وقوع آن صدمات جانی، مالی و زیست‌محیطی متعدد بر جوامع تحمیل می‌گردد (جمینی و همکاران، ۱۴۰۲). با توجه به مخاطراتی که زمین لغزش می‌تواند بر مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری تحمیل نماید، هرچقدر فاصله از نقاط زمین لغزش بیشتر باشد، شرایط مناسب‌تر بوده و اهمیت بیشتری را در ایجاد اکوکمپ گردشگری به خود اختصاص می‌دهد و برعکس، فاصله کم با نقاط زمین لغزش، به منزله مخاطره‌آمیز بودن فضای مد نظر است. لازم به ذکر است که صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) در مطالعه خود از معیار فاصله از زمین لغزش به‌عنوان یک عامل کلیدی موثر در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، استفاده کرده‌اند. با توجه به مطالب عنوان شده می‌توان چنین عنوان کرد که فاصله بیشتر از انواع مخاطرات مختلف به منزله شرایط مطلوب برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است و در مطالعات مکانیابی اهمیت بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد و فاصله کمتر از آن‌ها، به منزله شرایط مخاطره‌آمیز محدوده مورد بررسی است و اهمیت کمتری را به خود اختصاص می‌دهد.

ج) معیار هیدرولوژی

۱- فاصله از رودخانه: عامل فاصله از رودخانه متناسب با نوع رودخانه می‌تواند نقش متفاوتی را در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ایفا نماید. به این صورت که اگر رودخانه طغیانی و سیل آسا باشد، هرچقدر فاصله از آن بیشتر باشد، مکان مد نظر مطلوب‌تر است و برعکس فاصله کم با رودخانه طغیانی و سیل آسا، به منزله مخاطرات بیشتر و مطلوبیت کمتر است. اما اگر رودخانه از نوع آرام باشد ضمن رعایت حریم رودخانه مذکور (تا حدود ۱۰۰ متر) که اهمیت کمی را به خود اختصاص می‌دهد، حریم بعدی اهمیت بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند. به این مفهوم که حریم حدود ۱۰۰ متری کم‌ترین اهمیت را به خود اختصاص می‌دهد و بعد از آن، فاصله کمتر از رودخانه اهمیت بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد. با این شرایط حریم مد نظر برای رودخانه آرام بر اساس نظرات محققان و شرایط منطقه مورد مطالعه می‌تواند متفاوت باشد. پیشنهاد می‌شود برای این نوع از رودخانه‌ها حریم به صورت زیر در نظر گرفته شوند (جدول ۴): ۰ تا ۱۰۰ متر (امتیاز ۱)؛ ۱۰۰ تا ۲۰۰ متر (امتیاز ۵)؛ ۲۰۰ تا ۳۰۰ متر (امتیاز ۴)؛ ۳۰۰ تا ۴۰۰ متر (امتیاز ۳) و بیشتر از ۴۰۰ متر (امتیاز ۲).

جدول ۴. جزئیات معیار فاصله از رودخانه آرام در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

وزن	زیرمعیار	معیار
۱	۰-۱۰۰	فاصله از رودخانه آرام
۵	۱۰۰-۲۰۰	
۴	۲۰۰-۳۰۰	
۳	۳۰۰-۴۰۰	
۲	بیشتر از ۴۰۰	

۲- تراکم رودخانه: با توجه به مخاطرات ناشی از وجود رودخانه‌ها برای احداث تأسیسات مختلف، در هر منطقه‌ای که تراکم رودخانه در آن بیشتر باشد، ارزش کمتری را به خود اختصاص می‌دهد و برعکس، تراکم کم رودخانه‌ها به منزله اهمیت و ارزش بیشتر مکان مد نظر جهت احداث اکوکمپ گردشگری عشایری است.

۳- فاصله از نقاط سیل‌خیز: سیل از شایع‌ترین مخاطراتی است که هر سال در کشورمان خسارات متعدد جانی و مالی را به همراه دارد. طبیعتاً، هرچه فاصله منطقه از نقاط سیل‌خیز بیشتر باشد، ارزش بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد و فاصله کمتر با نقاط سیل‌خیز احتمال وقوع مخاطرات ناشی از آن را افزایش می‌دهد و اهمیت کمتری را در مطالعات مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری به خود اختصاص می‌دهد. محمودی و بیشمی (۱۴۰۰) در مطالعه خود از معیار فاصله از نقاط سیل‌خیز به عنوان یک عامل کلیدی در مکانیابی اکوکمپ استفاده کرده‌اند.

۴- تراکم نقاط سیل‌خیز: همانطور که عنوان گردید وقوع سیل می‌تواند خسارت مختلفی را به دنبال داشته باشد. از این رو در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، هرچقدر تراکم نقاط سیل‌خیز در یک منطقه بیشتر باشد ارزش کمتری را به خود اختصاص می‌دهد و تراکم کمتر نقاط سیل‌خیز به منزله شرایط نسبتاً مناسب جهت احداث اکوکمپ گردشگری عشایری است. در خصوص سه معیار فوق نیز می‌توان چنین عنوان کرد با توجه به خطراتی که آن‌ها می‌توانند برای احداث اکوکمپ گردشگری عشایری به همراه داشته باشند، قاعده کلی این است که فاصله بیشتر از آن‌ها، به منزله مطلوبیت بیشتر فضای مد نظر است و فاصله کم از آن‌ها، به منزله خطرات بیشتر و در نتیجه اهمیت کمتر در راستای دستیابی به هدف اصلی است.

د) معیار زیست محیطی

۱- فاصله از مناطق حفاظت شده: در راستای حفظ از محیط‌زیست و پایداری آن، رعایت فاصله از مناطق حفاظت شده جهت احداث هرگونه تأسیسات و تجهیزاتی ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری نیز، هرچقدر فاصله از مناطق حفاظت شده بیشتر باشد، محدود مد نظر ارزش بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد و برعکس، فاصله کم با مناطق حفاظت شده احتمال تجاوز به حریم زیست جانداران و حتی پوشش جنگلی و مرتعی موجود در آن را تهدید می‌نماید، و اهمیت کمتر را در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری دارد. صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) در مطالعه خصوص از این معیار به عنوان یک عامل موثر در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری استفاده کرده‌اند.

۲- فاصله از محل دفن پسماند و سایر منابع آلاینده: با توجه به ماهیت اکوکمپ گردشگری به ویژه مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، رعایت حرایم مد نظر در زمینه منابع آلاینده از جمله محل دفن پسماندها و دیگر منابع آلاینده از جمله کارخانه‌ها و کارگاه‌ها و ...، ضروری به نظر می‌رسد. از این رو هرچقدر فاصله از محل دفن پسماند و سایر منابع آلاینده بیشتر باشد، محدود مد نظر ارزش بیشتری به خود اختصاص می‌دهد و بر عکس فاصله کم و هم‌جوار با منابع مذکور، نشانگر کیفیت پایین فضای مد نظر و اهمیت پایین‌تری را به خود اختصاص می‌دهد. بنابراین با توجه به اهمیت مباحث زیست‌محیطی و ماهیت وجودی اکوکمپ گردشگری عشایری، رعایت اصول زیست‌محیطی از الزامات اساسی است و نیاز است فضای مد نظر فاصله مناسبی را با آلاینده‌های زیست محیطی داشته باشد و همچنین حفاظت از مناطق حفاظت شده باید مد نظر محققان قرار گیرد.

ه) معیار اقلیمی

۱- متوسط دمای سالانه: بر اساس متون منتشر شده در علم جغرافیا، تمدن‌های باستانی در خط همگرای ۲۱ درجه شکل گرفته‌اند و متوسط دمای نزدیک آن، مطلوب‌ترین دما جهت توسعه و پیشرفت جامعه بشری است. از این‌رو دماهای بیشتر و کمتر از حد مد نظر، شرایط زندگی را برای جامعه بشری با محدودیت‌هایی مواجه می‌نماید (شکوئی، ۱۳۹۲). البته با پیشرفت تکنولوژی و تجهیزات سرمایشی و گرمایشی، در حال حاضر دماهای کمتر و بیشتر از حد مطلوب برای جامعه بشری، قابل تحمل است. از این رو با توجه به مطالب عنوان شده می‌توان طبقه‌بندی زیر را از متوسط دمای سالانه جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ارائه نمود (جدول ۵):

دمای سالانه کمتر از ۱۵ درجه سانتیگراد (امتیاز ۱)

دمای سالانه ۱۵ تا ۱۸ درجه سانتیگراد (امتیاز ۳)

دمای سالانه ۱۸ تا ۲۱ درجه سانتیگراد (امتیاز ۵)

دمای سالیانه ۲۱ تا ۲۵ درجه سانتیگراد (امتیاز ۳)
 دمای سالیانه بیشتر از ۲۵ درجه سانتیگراد (امتیاز ۱)
 لازم به ذکر است صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) از شاخص متوسط دمای سالانه به‌عنوان یک معیار جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری استفاده کرده‌اند.

جدول ۵. جزئیات معیار متوسط دمای سالانه در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

معیار	زیرمعیار (درجه سانتیگراد)	وزن
متوسط دمای سالانه	کمتر از ۱۵	۱
	۱۵-۱۸	۳
	۱۸-۲۱	۵
	۲۱-۲۵	۳
	بیشتر از ۲۵	۱

۲- متوسط بارش سالیانه: از دیگر عوامل اقلیمی اثرگذار بر مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، معیار بارش است که صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) در مطالعه خود در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری در استان چهارمحال و بختیاری از آن استفاده کرده‌اند. با توجه قرار گرفتن کشورمان در اقلیم و خشک و نیمه خشک و همچنین میانگین بارش حدود ۲۵۰ میلیمتر در سال، این معیار در گستره وسیع جغرافیایی ایران متغیر است. با توجه به شرایط جغرافیایی حاکم بر هر منطقه از کشور، میزان بارش همانند بسیاری از معیارها، حد نسبی مطلوبی دارد به گونه‌ای که میزان بارش کمتر و بیشتر از حد مطلوب می‌تواند در یک منطقه مخاطراتی مانند خشکسالی، وقوع سیل و ... را به همراه داشته باشد. از این‌رو متناسب با حد متوسط این معیار می‌توان طبقه‌بندی زیر را در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری پیشنهاد نمود (جدول ۶):

- میزان بارش سالانه کمتر از ۲۵۰ میلیمتر (امتیاز ۱)
- میزان بارش سالانه ۲۵۰ تا ۵۰۰ میلیمتر (امتیاز ۵)
- میزان بارش سالانه ۵۰۰ تا ۷۵۰ میلیمتر (امتیاز ۴)
- میزان بارش سالانه ۷۵۰ تا ۱۰۰۰ میلیمتر (امتیاز ۲)
- میزان بارش سالانه بیشتر از ۱۰۰۰ میلیمتر (امتیاز ۱).

جدول ۶. جزئیات معیار متوسط دمای سالانه در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

معیار	زیرمعیار (میلیمتر)	وزن
متوسط دمای سالانه	کمتر از ۲۵۰	۱
	۲۵۰-۵۰۰	۵
	۵۰۰-۷۵۰	۴
	۷۵۰-۱۰۰۰	۲
	بیشتر از ۱۰۰۰	۱

و) معیار انسانی

۱- کاربری اراضی: با توجه به کاربری اراضی مختلفی که در مناطق مختلف وجود دارد، باید در انتخاب مکان مد نظر برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، کاربری مد نظر قرار گیرد که کمترین خسارت زیست‌محیطی و اقتصادی را به همراه داشته باشد. لازم به ذکر است که کاربری اراضی از شاخص‌های مورد استفاده جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری توسط صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) بوده است. از این‌رو با در نظر گرفتن اهمیت مراتع برای جامعه عشایر و دیگر شرایط، ارزش کاربری‌های مختلف به شرح زیر است (جدول ۷):
 مراتع ضعیف (امتیاز ۵)

مراتع متوسط و مرغوب (امتیاز ۴)
 اراضی کشاورزی دیم (امتیاز ۳)
 جنگل‌ها (امتیاز ۲)
 اراضی زراعی آبی (امتیاز ۱).

جدول ۷. جزئیات معیار کاربری اراضی در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

وزن	زیرمعیار	معیار
۵	مراتع ضعیف	کاربری اراضی
۴	مراتع متوسط و مرغوب	
۳	اراضی کشاورزی دیم	
۲	جنگل‌ها	
۱	اراضی زراعی آبی	

۲- فاصله از جاده: دسترسی به راه‌های ارتباطی از مهم‌ترین معیارهای مکانیابی در زمینه‌های مختلف است در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری نیز دسترسی به راه‌های ارتباطی نقش کلیدی را در توسعه این مقاصد گردشگری ایفا می‌نماید. صیدایی و صادقی (۱۴۰۲) و محمودی و بیشمی (۱۴۰۰) در مطالعات خود معیار فاصله از جاده را به عنوان یک معیار کلیدی در مکانیابی اکوکمپ‌ها مورد استفاده قرار داده‌اند. از این رو به دلیل اهمیت معیار فاصله از جاده در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، می‌توان چنین عنوان کرد که هرچقدر فاصله اکوکمپ از جاده کمتر باشد، اهمیت بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد و برعکس، فاصله زیاد از جاده به منزله اهمیت و ارزش کمتر مکان مد نظر است.

۳- فاصله از شهر: تراکم جمعیت و آلودگی‌های مختلفی که در محیط شهری وجود دارد، از عوامل دافعه شهروندان و گردشگران از فضاهای شهری است. از این رو برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، فضاهای که فاصله بیشتری را از مراکز شهری داشته باشند، ارزش بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند. برعکس، فضاهای دور از شهرها به ویژه مناطق عشایری فضاهایی آرام و دلنشین بوده و در راستای مکانیابی اکوکمپ، ارزش بیشتر را به خود اختصاص می‌دهند. صیدایی و صادقی (۱۴۰۰) از فاصله از شهر به عنوان یک عامل موثر در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری استفاده کرده‌اند.

۴- فاصله از روستا: با توجه به ماهیت اکوکمپ گردشگری عشایری، در خصوص معیار فاصله از روستا نیز، هرچقدر فاصله از روستاها بیشتر باشد، مکان مد نظر اهمیت بیشتری دارد و فاصله کمتر به منزله اهمیت کمتر مکان مد نظر جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری است که صیدایی و صادقی (۱۴۰۰) از این معیار نیز برای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری استفاده کرده‌اند.

۵- فاصله از ایل‌راه: ایل‌راه‌ها از شریان‌های قدیمی و اصلی جهت کوچ و تردد جامعه عشایری هستند که جامعه عشایر متناسب با دانش بومی و تجربه چندین ساله خود، آن‌ها را طراحی نمود و جهت سهولت حمل و نقل خود مورد استفاده قرار داده‌اند. از این رو با توجه به اهمیت ایل‌راه‌ها در دسترسی به محل اسکان جامعه عشایری، هرچقدر فاصله از ایل‌راه کمتر باشد، محل مد نظر جهت مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و برعکس، فاصله بیشتر از ایل‌راه‌ها، به منزله دسترسی دشوار به جوامع عشایری و محل اسکان آن‌ها است.

۶- فاصله از محل اسکان موقت عشایر: با توجه به جذابیت‌های محل اسکان جامعه عشایر (سیاه چادر، چادر، خانه‌های موقت سنگی، کپر و ...) که اغلب به صورت سکونتگاه‌های موقت هستند و همچنین آداب و رسوم و شیوه زندگی متفاوت آن‌ها که در محل اسکان آن‌ها به خوبی نمایان است، در راستای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری، هرچقدر فاصله از محل اسکان موقت جامعه عشایری کمتر باشد، مکان مد نظر اهمیت بیشتری دارد و با افزایش فاصله از آن، محل مورد نظر ارزش و اهمیت کمتری دارد. در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که معیار فاصله یک مفهوم نسبی و متغیر است و متناسب با عبارت بعد از آن می‌تواند نقش متفاوتی را در مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری ایفا نماید. به این صورت که فاصله بیشتر از عوامل با ماهیت منفی مانند نقاط پردازدحام شهری و روستایی، مخاطرات مختلف و غیره و همچنین، مناطق حفاظت شده که مراقبت از آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است، به منزله اهمیت بیشتر فضای مورد بررسی در راستای مکانیابی اکوکمپ

گردشگری عشایری است و برعکس، فاصله کمتر از عوامل با ماهیت مثبت مانند جاده، ایل‌راه، محل اسکان موقت عشایری و غیره، به منزله مطلوبیت بیشتر فضای مورد بررسی جهت دستیابی به هدف مد نظر است.

نتیجه‌گیری

در راستای پایداری جمعیت عشایر کشورمان، سیاست‌ها و برنامه‌های مختلفی تدوین و اجرا شده است. در این میان یکی از مهم‌ترین استراتژی‌های توسعه پایدار جوامع عشایر، توسعه و ترویج گردشگری در میان آن‌ها است. در این میان احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایر با توجه به ماهیت آن، یکی از پایدارترین راهکارها در راستای توسعه پایدار جوامع عشایر است که ضمن پایداری محیط‌زیست، می‌تواند مزایای متعدد اقتصادی را برای جامعه عشایر به همراه داشته باشد. با توجه به اینکه مبحث احداث اکوکمپ‌های گردشگری به‌ویژه در میان جوامع عشایری از موضوعات جدید است در این زمینه مطالعات اندکی انجام گرفته است. خلأ مطالعاتی مذکور در زمینه معیارهای مناسب جهت مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری، محققان را بر آن داشت در مطالعه حاضر ضمن معرفی معیارهای کلیدی جهت مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری، ۲۲ زیرمعیارها مربوطه را تبیین و تشریح نمایند. با توجه به گستره جغرافیایی وسیع و متنوع کشورمان، امتیازدهی‌ها و طبقه‌بندی‌های صورت گرفته برای زیرمعیارها نسبی بوده و قطعی نیستند. در جمع‌بندی مطالب پژوهش حاضر، می‌توان معیارها و زیرمعیارهای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری را در جدول زیر مشاهده نمود (جدول ۸).

جدول ۸. معیارها و زیرمعیارهای مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری

معیار	زیرمعیار	معیار	زیرمعیار
توپوگرافی	ارتفاع	زیست محیطی	فاصله از مناطق حفاظت شده
	شیب		فاصله از محل دفن پسماند و سایر منابع آلاینده
	جهت شیب		متوسط دمای سالیانه
	تابش سالانه خورشید		متوسط بارش سالیانه
لیتولوژی	زمین شناسی	انسانی	کاربری اراضی
	فاصله از گسل		فاصله از جاده
	تراکم گسل		فاصله از شهر
	فاصله از زمین لغزش		فاصله از روستا
هیدرولوژی	فاصله از رودخانه		فاصله از ایل‌راه
	تراکم رودخانه		فاصله از محل اسکان موقت عشایر
	فاصله از نقاط سیل‌خیز	-	-
	تراکم نقاط سیل‌خیز	-	-

با توجه به اینکه محدوده‌های نسبتاً کوچک (در حد یک شهرستان) جهت مطالعات مکانیابی در اولویت قرار دارند و از دقت بیشتری برخوردار هستند، پیشنهاد می‌شود مطالعات مکانیابی اکوکمپ‌های گردشگری عشایری نیز، در محدوده‌های جغرافیایی نسبتاً کوچک انجام گیرد. لازم به ذکر است با توجه به تنوع جغرافیایی بسیار زیاد کشورمان و همچنین، احتمال احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری در مناطق بیابانی و قشلاقی، باید محققان در انتخاب معیارها و زیرمعیارها و همچنین وزن‌دهی به آن‌ها دقت نمایند و شرایط محدوده مطالعاتی را به دقت در نظر بگیرند. در راستای تکمیل مطالب فوق می‌توان این نکته را یادآور شد که استفاده از نظرات کارشناسان و محققان خبره در زمینه وزن‌دهی به عوامل موثر در مکانیابی در کنار مطالب پژوهش حاضر، می‌تواند در مطالعات مکانیابی اکوکمپ گردشگری عشایری مفید واقع گردد.

منابع

احمدی اصل، فاطمه؛ مؤمنی، کورش عطاریان، کورش و مقیمی، نوید. (۱۳۹۸). مطالعات مکان‌یابی اکوکمپ‌ها با استفاده از روش ارزیابی TOPSIS (مورد شناسی: مناطق گردشگری استان لرستان)، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۹(۳۳)، ۵۶-۴۱.

- انصاری، وحید؛ حیدری، قدرت‌اله؛ مجاوریان، سیدمجتبی و رستگار، شفق. (۱۳۹۸). اثر توسعه گردشگری عشایری بر شاخص‌های معیشت پایدار مرتعداران (مطالعه موردی: مناطق عشایری لار، البرز مرکزی)، نشریه مرتع، ۱۳(۲)، ۲۹۴-۳۰۵.
- آنارادنژاد، رحیم. (۱۳۹۰). تحولات اجتماعی ۵۰ سال اخیر در بین عشایر ترکمن (مطالعه موردی بند ترکمن)، برنامه‌ریزی فضایی، ۱(۲)، ۵۹-۳۷.
- برقی، حمید؛ رحیمی، داریوش و رحیمی، راضیه. (۱۳۹۴). مکان‌یابی احداث کمپینگ در روستاهای هدف گردشگری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل AHP (مطالعه موردی: روستای ایبانه)، برنامه‌ریزی فضایی، ۵(۲)، ۵۵-۷۴.
- پیروان، حمیدرضا و شریعت جعفری، محسن. (۱۳۹۲). ارائه روشی جامع برای تعیین فرسایش‌پذیری واحدهای سنگ‌شناسی با نگرشی بر زمین‌شناسی ایران، مهندسی و مدیریت آب‌خیز، ۵(۳)، ۲۱۳-۱۹۹.
- جمشیدی، علی‌رضا؛ صیدایی، سیداسکندر؛ جمشیدی، معصومه و جمینی، داود (۱۳۹۲)، تحلیل بر اثرگذاری اشتغال زنان مناطق عشایری بر اقتصاد خانوارهای آن‌ها (مطالعه موردی: عشایر شهرستان چراداول)، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۳(۱۲)، ۹۲-۸۳.
- جمینی، داود؛ شهبابی، همین؛ نظری، حمید و آتش‌بهار، رامین. (۱۴۰۲). شناسایی سکونتگاه‌های روستایی در معرض خطر وقوع زمین لغزش در زیست بوم‌های عشایری (مطالعه موردی: شهرستان پاوه). مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۳(۱)، ۱۲۲-۱۰۷.
- داوری، مائده و گندمکار، امیر. (۱۳۹۶). مکان‌یابی اکوکمپ‌ها براساس پارامترهای آب و هوایی مطالعه موردی: شهرستان‌های خوانسار و گلپایگان، اولین کنفرانس ملی اندیشه‌ها و فناوری‌های نوین در علوم جغرافیایی، ۲۹ شهریور، دانشگاه زنجان.
- رضایی، پژمان. (۱۳۹۸). ارزیابی مکان‌یابی کانون‌های اسکان عشایر با استفاده از مدل تاپسیس: مطالعه موردی استان چهارمحال و بختیاری، روستا و توسعه، ۲۲(۸۷)، ۱-۲۸.
- زارعی، قاسم؛ حاضری، هاتف و علی‌نژاد سلیم، لیدا. (۱۳۹۷). تأثیر ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگری عشایری در توسعه پایدار (ایل قشقایی تیره هیبت‌لو)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۱(۱)، ۳۱-۲۱.
- سازمان امور عشایر ایران. (۱۴۰۰). نتایج ثبت پایه جمعیت عشایر کوچنده کشور - ۱۴۰۰ در سطح شهرستان، قابل دسترس در سایت: <https://www.ashayer.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=1&pageid=547>
- شکوئی، حسین. (۱۳۹۲). فلسفه جغرافیا، چاپ شانزدهم، انتشارات گیتاشناسی، تهران.
- شهدادی، علی؛ قبری، یوسف؛ سلمانی‌زاده، الهام و آذره، علی. (۱۳۹۸). امکان‌سنجی و مکان‌یابی مناطق مستعد احداث اکوکمپ‌های عشایری (مطالعه موردی: دهستان وردشت شهرستان سمیرم)، جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۹(۳)، ۳۰۶-۲۹۳.
- صیدایی، سید اسکندر و صادقی، حجت‌الله. (۱۴۰۲). مکان‌یابی احداث اکوکمپ‌های گردشگری عشایری در منطقه چهارمحال و بختیاری، مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۳(۱)، ۳۰-۱۳.
- طاهری بجگان، سیمیا؛ هادی اصل، فاطمه و صیقلانی، پاتنه‌آ. (۱۳۹۳). مکان‌یابی سایت‌های گردشگری شهر بندرعباس جهت ایجاد فضای توریستی، گردشگری شهری، ۱(۱)، ۱۲۶-۱۱۳.
- محمدی، مهدی؛ زینب، سپیدنامه و عباداله عموقین، جعفر. (۱۳۹۶). نیازهای اطلاعاتی بهداشت و سلامت زنان عشایر کوچ‌نشین: انگیزه‌ها، منابع، مشکلات و چالش‌ها، مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۴(۱)، ۳۰-۲۶.
- محمودی، مصطفی و بیشمی، بهار. (۱۴۰۰). امکان‌سنجی و مکان‌یابی روستاهای مستعد احداث اکوکمپ بین‌المللی؛ مطالعه موردی: استان کرمانشاه، مسکن و محیط روستا، ۴۰(۱۷۵)، ۳۵-۴۶.
- محمودی کرمجوان، جواد و رفیعیان، امید. (۱۴۰۰). شناسایی نقاط مستعد گردشگری در مناطق عشایری بیلاقات شمال تبریز و ورزقان با کاربرد آنالیز تشخیصی، دو فصلنامه علمی-تخصصی مطالعات ایلات و عشایر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، ۱۱(۲)، ۷۶-۵۳.
- میرواحدی، سیدسعید و اسفندیاری بیات، الهام. (۱۳۹۵). بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران، گردشگری و توسعه، ۵(۹)، ۶۲-۷۸.
- نعمتی، ولی؛ ضیائی، محمود؛ فقیهی، ابوالحسن و طهماسبی، اصغر. (۱۴۰۰). تحلیل کیفی عوامل موثر بر پایداری معیشتی و توسعه‌ی گردشگری در مناطق عشایری (مورد مطالعه: عشایر شاهسون)، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۹)، ۲۹-۷.
- AdrianaTisca, I., Istrat, N., Dan Dumitrescu, C. & Cornu, G. (2016). Management of sustainable development in ecotourism. Case Study Romania, *Procedia Economics and Finance*, 39, 427 – 432.
- Browne, R. (2020). What is Eco Camping?, Available at: <http://verdeveras.es/what-is-eco-camping/>.
- Lee, C. C., & Chang, C. P. (2008). Tourism development and economic growth: a closer look at panels. *Journal of Tourism Management*. 29 (1), 180 - 192.
- Mallick, S.K., Rudra, S., & Samanta, R. (2020), Sustainable ecotourism development using SWOT and QSPM approach: A study on Rameswaram, Tamil Nadu, *International Journal of Geoheritage and Parks*, 8, 185-193.
- Palmer, N. J., & Chuamuangphan, N. (2018). Governance and local participation in ecotourism: Community-level ecotourism stakeholders in Chiang Rai province, Thailand, *Journal of Ecotourism*, 3, 1-18.

- Quezada-Sarmiento, P.A., Macas-Romero, J.D.C., Roman, C., & Martin, J.C. (2018). A body of knowledge representation model of ecotourism products in southeastern Ecuador, *Heliyon*, 4. e01063. doi.org/10.1016/j.heliyon.2018.e01063.
- Sebele, L.S. (2010). Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana. *Journal of Tourism Management*. 31, 136-146.
- Silva, F. B., Herrera, M. A. M., Rosina, K., Barranco, R.R., Freire, S., & Schiavina, M. (2018). Analyzing spatiotemporal patterns of tourism in Europe at high-resolution with conventional and big data sources, *Tourism Management*, 68, 101-115.
- Surjanti, J., Soejoto, A., Seno, D.N., & Subroto, W.T. (2020). Mangrove forest ecotourism: Participatory ecological learning and sustainability of students' behavior through self-efficacy and self-concept, *Social Sciences & Humanities Open*, 2, 100009, <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2019.100009>.
- United Nation World Tourism Organization (UNWTO). (2017). Harnessing tourism's benefits will be critical to achieving the sustainable development goals and implementing the post-2015 development agenda: Tourism in the 2030 Agenda. Madrid, Spain: World Tourism Organization <http://www.unwto.org>.
- Winchester, C. (2012). Eco-camping in the High Weald AONB: A review of the potential environmental impacts and recommendations for future development, Available at: <https://www.highweald.org>.